

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

(א) [לעיל קכ"ג] (ב) [חולין דף נט. ג' ע"ב ס"ה].
(ג) [חוספתא פרק י"ד].
(ד) [נדרות ג' ח"א].
(ה) ע"י ברכות ס"ד.
(ו) ע"י ברכות ד'.
(ז) ע"י לילי קכ"ב.
(ח) גיטין כ"ח. (ע"י ח"א).
(ט) ע"י ל' ד"ה ס"א.

הגהות הב"ח

(א) ח"א ד"ה לקולא וכו' לא פשיט ליה מאי דנשי:

ליקוטי רש"י

קירב מיתתו. על ידי שפירכס יותר מולאי מת הלכך אין גולה אלף אס כן מת תחת ידו: בביתא דשישא. שאין שם רוח ללשנא דרוח כללנו הכה גולה לזין כלן רוח ומתמתו מת וללשנא דרוח קירב את מיתתו אינו גולה: הכי גריסין: אי נמי דנדרה ולא פירכס: לקולא פ"ג. דקאמר תנא קמא אין מעדין אלף עד ג' ימים ואתא רבי יהודה למימר יש לך אדם או מקום או שעה שאינו מהיר לנפות ולהשתנות ויכול להעיד אפי' לאחר ג' ימים: או לחומרא פ"ג. דקאמר תנא קמא עד שלשה ימים מעידים ואתא איהו למימר פעמים שאפי' תוך שלשה אין מעדין: בברמי. שם העיר: ואסקוהו אבי הדא לנדר תלמא יומין: ואסקוהו אגישרא דשביסנא. לאחר חמשה יומין: דצמתי. זומתין אורת הפניס ואין מניחין אותו לנפות ולהשתנות: דויבא דאיבא מכה. מקום המכה מרוו מכדין הכאז ונוסח: מיתפח תפח. לאחר שמעלין אותו ליצטה ומשתמת לורמו: מתני' שיש אדם סוף. לקמן מפרש הכי דמי: אשתו אסורה. שמא לאחר פירשתו משם יא' והלך לו דסכר רבי מאיר אדם יכול לחיות ולשהות² צמים יום או יומיים: מערה. מים שיש להם סוף הם ופליג ר' יוסי ואמר אשתו מותרת דקסבר אין אדם יכול לשהות צמים כל כך ואי משום שמא יא' לאחר אין זו משעה דהא אי נפק הוה חזו ליה אלף צמים שאין להם סוף מודה ר' יוסי דאסורה שמא יא' לאחר למרחוק ולא ראוהו: מן שאין להם סוף הישקין לא תנשא שמא יא' ולא ראוהו דמיס דמוק פסקא או יותר ולא ראוהו [שם קכ"ב]. ארבעה ימים יומיים מקום הישק והשק והיך [חולין כ"ב]. יא' יאונה צדיק שיש להם סוף לא יא' ארבע גלי חזקתן לו עברה גלי דמי [משלי י"ב. כא]. שלם נסל זה דנדינו [נהי כה]. שבתרפת בים. המטרפת. מלשן ערף אצטא [מכילתא. כה]. ומלשן פלג טרופה [עדות פ"ג מ"ד] כו' [תענית י"ט]. כמו צלם טרופות [חולין ס"ד]. שהלכת וזה ועמידה להיטע צמים [שם י"ד]. נפ"ה יגוב אריות אין מעדין ע"י. לומר לאשתו מת מעלין להמריה לינשא פעמים שאין האריות רעבים ואין אולכין אותו. נחשים ועקרבים. או לו או זה מעדין עליו שמא אלמא מועד הנשא לישון [בבבא ג'].

האשה בתרא פרק ששה עשר יבמות קבא

לקולא פ"ג או לחומרא פ"ג. והכי נמי מלי למיצעי דין לקולא וכן לחומרא אלף אכתי לא (ה) פשיטא מאי דנשי: **ולא** היא שגא צורבא מרבנן כו'. ולף על גז דרובייהו לורבא מרבנן אי סליק קלא אית ליה מכל מקום לא חיישין לאותו רוב ולא תנשא לכתחלה כמו גזי (רוב) גוססין לזין מעדין עליהן¹ אף על פי שרובן נמתיס²: אלמרו

איבעיא להו רבי יהודה בן בבא לקולא פליג או לחומרא פליג תא שמע דההוא גברא דטבע בכרמי ואסקוהו אבי הדיא לכתר תלתא יומין ואנסבה רב דימי מנהרדעא לדביתהו ותו ההוא גברא דאמבע בדגלת ואסקוהו אגישרא דשביסנא ואנסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביני לכתר חמשה יומי אי אמרת בשלמא לקולא פליג אינהו דעביד כרבי יהודה בן בבא אלא אי אמרת לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן שאני מיא דצמתי והאמרת³ מיא מרוו מכה ד' ה"מ היבא דאיבא מכה אבל היבא מכה מיצמת צמית⁴ והני מילי דכי אסקיה חזייה בשעתיה אבל אישתיה מיתפח תפח: **מתני'** נפל למים בין שיש להן סוף בין שאין להן סוף אשתו אסורה אמר רבי מאיר מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר שלשה ימים אמר רבי יוסי מעשה בסומא שירד למבול בכמרה וירד מושכו אחריו וישוהו כדי שתצא נפשם והשיאו את נשותיהם ושוב מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים ולא עלתה בידם אלא גרלו אמרו חכמים ז'מן הארכובה ולמעלה תנשא מן הארכובה ולמטה לא תנשא: **גמ'** תנו רבנן נפל למים בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה דברי רבי מאיר והכ"א⁵ מים שיש להם סוף אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה היכי דמי מים שיש להם סוף אמר אביי כ'כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו ההוא גברא דטבע באגמא דסמקי אנסבה רב שילא לדביתהו אמר ליה רב לשמואל תא נשמתיא אמר ליה נשלח ליה ברישא שלחו ליה מים שאין להם סוף אשתו אסורה או מותרת שלח להו אשתו אסורה ואגמא דסמקי מים שיש להם סוף או מים שאין להם סוף שלח להו מים שאין להם סוף הוא ומר מאי מעמא עבד הכי מיטעא טעינא אנא סברי כיון דקוין וקיימי כמים שיש להם סוף דמי ולא היא כיון דאיבא גלי אימור גלי אשפלו⁶ קרי שמואל עליה דרב⁷ לא יאונה לצדיק כל און קרי רב עליה דשמואל⁸ ותשועה ברוב יועין תניא⁹ אמר רבי מעשה בשני בני אדם מכמורין בתורה של מחילה אחד מהם למחילה של דגים ושקעה חמה ולא ראה זרחה חמה והכיר פתחה של מחילה ובא ומצא הספד גדול בתוך ביתו למחר רבי כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת שאין להם סוף אשתו אסורה אי הכי מים שיש להם סוף נמי ליחוש למחילה של דגים במים שיש להם סוף מחילה של דגים לא שכיחא אמר רב אישי הא דאמרו רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה הני מילי באיניש דעלמא אבל צורבא מרבנן לא אי¹⁰ דסליק קלא אית ליה ולא היא לא שגא איניש דעלמא ולא שגא צורבא מרבנן דיעבד אין לכתחלה לא תניא אר"ג פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה שגשברה והייתי מצמער על תלמיד חכם שבה ומנן רבי עקיבא וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי דף של ספינה נודמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו חכמים אם יבואו רשעים על אדם יענעו לו ראשו אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף מותרת מים שאין להם סוף אסורה תניא א"ר עקיבא פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שמטרפת בים והייתי מצמער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי מאיר כשעליתי למדינת קפומקיא בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי גל טרדני לחברו וחברו לחברו עד שהקיאני ליבשה אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת מים שאין להם סוף אשתו אסורה תנו רבנן¹¹ נפל לגוב אריות אין מעדין עליו לחפורה מלאה נחשים ועקרבים בתירא אמר אף לחפורה מלאה נחשים ועקרבים אין מעדין עליו חיישין שמא

עין משפט
נר מצוה
כא ב מיי פ"ה מהל'
רולת ה"ב:
בב ג ד ה מיי פ"ג מהל'
גידולת ה' כב סמג
עשין כ טו ט"ע אר"ג סימן
ח סע"י כו:
בג ו ז ח ט מיי שם הלכה
טז טו ט"ע שם סע"ף
ל"ב:
כד י מיי שם הל' ח
טו ט"ע שם סע"ף כ"ט:

תוספות ישינים

במה גדולים. פי' שזו היה אמת שמאל מחילה ואלא חזן למים: נענעתי. הספדתי ועבר עלי הגל:

תורה אור השלם

(א) לא יאנה לצדיק פל און ורשעים פלאו רע: [משלי י"ב. כא]
(ב) כאין תחבולות יפל עם ותשועה ברב יועין: [משלי י"א. י"ד]

הגהות וצינונים

[א] הראשונים וכת"י אשפלו: [ב] צ"ל אי איתא דסליק יעביין [ג] ס"א [ד] וישחות [גליון]: [ה] ס"ד [גנוי יוסף. וכו' ברש"י שבע"י]:

רשעים עליו אזי ינענע לו ראשו פי' לכל יחיד וזה דקאמר מכאן אמרו חכמים פי' ע"י מעשה שלו למד הפירוש מה דאמרו חכמים אם יבואו רשעים לשון רבים ינענע לו ראשו לשון יחיד:

בתום' ד"ה לקולא. בין לקולא ובין לחומרא. אולי י"ל דהך ודאי פשיטא לי' דלא פליג בתרווייהו בין לקולא בין לחומרא דא"כ לא תלי לרבי יהודה כלל בשיעור דג' ימים דת"ק וא"כ הל"ל הכל לפי המקום והאדם והשעה כלשון המשנה בשאר מקומות כמו הכל כמנהג המדינה אבל מדקאמר לא כל האדם וכו' שוין משמע דאית לי' ג"כ שיעור דת"ק רק דס"ל דאין שיעור זה שוה בכל ולכן ע"כ רק בחדא פליג את"ק או לקולא או לחומרא אבל באידך מודה לי' דאיכא שיעור דג' ימים, וראיתי בהרמב"ם בפי' המשניות וכן בברטנורא שפירשו דריב"ב בין לקולא בין לחומרא פליג ולכאורה תמוה שהוא נגד הסוגיא אבל י"ל דהם ס"ל כתי' התוס' שבאמת יש לפרש לשון ריב"ב בין לקולא בין לחומרא והא דלא מבעי' כן דרצה לשמוע בתחלה אם יפשוט לו חד צד ואז יהי' מסופק לשניהם אכן אחר שלא פשט אפילו חד צד ובעינן לפרש בספק שפיר פירש הרמב"ם בין לקולא בין לחומרא שהוא הספק הכולל ביותר:

דף קכא: בגמרא וסופו מבעיר. קשה דלפ"ז מאי מקשה בזבחים (צא:) אשמואל דאמר המתנדב יין מביא וזולפו ע"ג האישים והא קא מכבה ע"ש הא אמרינן הכא דתחלתו מכבה וסופו מבעיר, וא"ע ראיתי שגם המפרש ק"ע על הירושלמי הקשה כן והניח בצ"ע, ולענ"ד לאו קושיא הוא דאף דלבסוף מבעיר מכ"מ כיון דבשעתו מכבה חשיב כבוי וראי' לזה מהא דאמרינן בכיצה (כב:) ונימא מר מפני שמבעיר ומשני תחלתו מכבה וסופו מבעיר ופי' רש"י דתרווייהו הוי ביי' הרי דחשיב מכבה אף דהוי מבעיר לבסוף:

בגמרא מעשה נסים. מדברי רש"י וביותר מדברי הרשב"א נראה דפליגי ר"מ ורבנן אם יכול לחיות ג' ימים בתוך המים כשהוא משוקע בו ולענ"ד קשה היאך יפלוג ר"מ על זה שאנו רואין שאי אפשר לחיות אפילו איזה שעות בתוך המים ואם אפשר כן איך מתו כל המצרים כשנטבעו בים סוף באותו יום שלא נשארו בהם אחד והרי ביום ז' ש"פ אמרו שירה אלמא בו ביום מתו כלם, וביותר ק"ל מה השיבו רבנן דשישא הוי

וגם ר"מ למה הוצרך לומר דמיסוך דמאי נס הי' בשינה הא אפשר דבמקום שהי' עומד על קרקע הבור שם שכב וישן בשכיבה דהא ודאי לא הי' נתלה באויר כל ג' ימים, ולכן לולא דברי הראשונים הי' ג"ל דודאי גם ר"מ מודה שאי אפשר לחיות כ"כ תוך המים רק שהביא ראי' כמו שאותו איש לא מת תוך ג' וע"כ או ששט על פני המים או שמצא מקום לעמוד ולהוציא ראשו מן המים אף שלא נזכר כמו כן ניחוש בכל מים שיש להם סוף וכעין שקאמר לעיל שניחוש למחילה של דגים וע"ז קאמרי רבנן שבלא"ה הי' נס שלא הי' יכול לישן דאם הי' ישן אז הי' נופל ונטבע תוך המים ומת ודאי אבל ר"מ סובר דאפשר שסמך עצמו על הכותל וישן מעומד בעוד שהיה מוציא ראשו חוץ למים:

בגמרא דלא אכלי ולא אשתיו. צ"ל דלא אשתי שגרא דלישנא הוא דהא ודאי הי' לו לשתות כיון דנפל למים בבור הגדול, א"נ י"ל שלא היו המים ראוין לשתיו':

בגמרא והכתיב וצומו עלי. מזה נראה דדעת הגמרא שהתענו ג' ימים וג' לילות רצופים אכן המדרש חולק על גמרא דילן דז"ל (הובא בילקוט) והיאך היו צמים שלשה ימים לילה ויום ולא היו מתים אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום עכ"ל, וכוונת המדרש ג"ל שהיו אוכלים כל לילה שאחר התענית ולכך כתיב שלשה ימים ולא לילות ומה דכתיב לילה ויום היינו כשהיו מתחילים להתענות תענית הראשון שהוא יום י"ד שהרי ב"ד וט"ו וט"ז התענו הפסיקו ב"ג מבעוד יום דבאופן שיום ראשון של תענית דהיינו י"ד הי' לילה ויום ושוב אכלו כליל ט"ו וכליל ט"ז, והנה כדברי המדרש נראה ג"כ בתרגום ראשון של מגילה שלא התענו רק ג' ימים ומה דכתיב לילה ויום מפרש על תפלה כאלו נכתב אצל וצומו עלי אבל בתרגום שני של מגילה כתוב כסוגיא דילן שהתענו ג' ימים וג' לילות רצופים:

ובוה יש ליישב ג"כ מה שהקשה בספר יערות דבש אמה דאמר רב במגילה (טז.) ויעבור מרדכי שהעביר יום ראשון של פסח בתענית דלמה נקט עבירה זו דוקא והלא הי' עבירה גדולה מזו שבטלו מצות עשה של אכילת מצה שהיא דאורייתא גם בזמן דליכא פסח ע"ש שנדחק מאוד ביישוב קושיא זו ולבסוף לא הועיל, אבל לפי דברינו א"ש די"ל דרב ס"ל ג"כ כדעת המדרש שכליל ט"ו לא התענו ואכלו מצה ולכן לא קחשיב רק מה שהתענו ביום

שתצא נפשו, אבל לפ"ז א"ש דא"כ אפילו לכתחלה הי' לה להתיר להנשא:

בגמרא ואתאי לקמי' דאביי. ק"ל כיון דרב יוסף הי' קיים עדיין כדמוכח לקמן והוא הי' ראש ישיבה קודם אביי ורבא כדמוכח (הוריות יד.) מ"ט שבקה לר"י והלכה לאביי ושהתה זמן רב ולא הלכה מיד אצל ראש ב"ד וברי"ף ורא"ש נראה דגרסו לקמן רבא תחת רב יוסף ובאמת משמע כן דקרי לרב יוסף חריף סכינה ובהוריות (שם) משמע דמעלת רב יוסף לאו חריף אלא בקי הי' דקאמר רב יוסף סיני רבה עיקר הרים, ועיין בחולין (עז.) דמייתי הש"ס ג"כ מעשה כה"ג ושם ג"כ רבא הוי, אכן גם בזה י"ל למה לא הלכה מיד אצל רבא, וי"ל ע"פ מה דאמרינן בסנהדרין (עד:) ואזדא רבא לטעמי' דאמר רבא וכו' ע"ש ובתוס' שכתבו דלדעת רבא שם האי פלניא דהכא דקטלי' עכו"ם על שלא בשל לו קדרה לא הי' בקי בהלכה שמן הדין לא הי' לו למסור נפש וא"כ אפי' איסור עשה איכא כמש"כ הש"ך (יו"ד סי' קנ"ז קנ"ז סק"א) בשם הרמב"ם והרמב"ן ע"ש, ולפי הנראה שם אביי דמתרץ אסתר קרקע עולם הי' ע"כ לא ס"ל תי' רבא, ולפ"ז לדעתו אותו האיש כדין עשה ולכן האשה לא רצתה ללכת אצל רב יוסף שהיתה מתירא דלמא ס"ל כרבא ולא יאמין לה שעשה האיש שלא כדין ולכן הלכה לגבי אביי שידעה שהוא יאמין לה דלשיטתו כדין עשה וכש"כ אי גרסינן רבא דא"ש דיראה ללכת אצל רבא והם פשוט לאיסורא אפילו בלא טעם דאין מאמינין לה ולקמן כתבתי עוד יישוב אחר לזה:

ברש"י ר"ח אגב איצצא. ופעמים שאינם רעבים. לכאורה לא הוצרך לטעם זה אלא כיון דבאריות לא שייך איצצא משום דרחב הוא א"כ חיישינן שמא חבר הוא דבאריות שייך ג"כ חבר כדאמרינן סנהדרין (סה.) אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ע"ש:

בר"ך שלום. שעדיין יכולה לחיות. לפ"ז יהי' מוכח מהכא דעד ג' שעות לא מעידים במים שיש להם סוף דכ"כ יכול לחיות במים והפוסקים לא הזכירו מזה והי' להם ליתן שיעור זה כמו שנתן ר"מ שיעור ג' ימים, גם קשה כשאמרו לר"ח בן דוסא וכי נביא אתה למה לא השיב להם שידע ע"י ששגורה תפלתו בפיו כמו שהשיב לשואליו בברכות (לד:) ולולא פי' רש"י אפשר לפרש דבאמת ע"ד הטבע אינה יכולה לחיות כ"כ או אפשר

טוב ראשון של פסח אכן באמת גם אי נימא דרב ס"ל כגמרא דילן שהתענו שלשה ימים ושלשה לילות רצופים מכל מקום יש ליישב קושיא זו שהרי שיעור עינוי הוא בפחות מככותבת שהיא יותר מכזית כמבואר בפ' יוה"כ ושיעור אכילת מצה היא בכזית ולכן לא הי' כאן עבירת אכילת מצה די"ל דבאמת אכלו כזית מצה ואפילו למ"ד ח"ש אסור מן התורה י"ל דמתחלה לא קבלו שלא לאכול חצי שיעור ומכ"מ קרא לי' צום ועינוי כיון דלא אכלו ככותבת דמייטב דעתא ולכן קאמר רב שהעביר י"ט של פסח בתענית דבי"ט צריך לאכול כביצה פת כמו שכתב הר"ן פ' כל כתבי וכביצה היא יותר מככותבת וזה ודאי לא אכלו דא"כ לא הי' עוד צום, ואפילו לפי מה שכתבתי בספרי בכורי יעקב (סי' תרל"ט) דרק לכתחלה צריך לאכול בשוי"ט כביצה פת אבל כדיעבד יוצא בכזית א"ש דאפילו אם אכלו כזית פת מכ"מ הי' כאן עבירה שהתענו בי"ט ובטלו עונג י"ט שהרי עכ"פ הי' ענוי וצום *:

בגמרא ר' חנינא אמר מהבא. יש לומר דרבי אבא ור"ח בהא פליגי דר' אבא סבר דמה שהצדיק נענש על עבירה קטנה הוא בשביל החטא לכפר עליו ואף דלאחר לא נחשב כזה לחטא מכ"מ עם סביביו מדקדק כחוט השערה אבל ר"ח סבר דלא בשביל שנחשב לו החטא יותר נענש דאם הקב"ה מוחל חטא כזה לאחר כש"כ לצדיק אבל מעניש לצדיק כדי שיהא שמו יראוי ומקודש על הבריות כמו שפי' רש"י בפסוק בקרובי אקדש וזהו מוכיח מקרא דנערץ בסוד קדושים רבה דהיינו נתעלה ונתקדש הרבה ע"י שנורא הוא על כל סביביו:

בגמרא אמר רב אשי הא דאמר רבנן. א"ל הא רב אשי הוא דאמר לעיל (בעמ' א') דבצורבא מרבנן אין אשתו אסורה במים שאל"ס דאי סליק קלא אית לי' א"כ מנ"ל לדייק הכא דבדיעבד מותר דלמא שאני חסא דגברא רבא איתא כדאמר לקמן די"ל דדייק דע"כ לא משום הך טעמא הוי דא"כ למה אנסבה מעצמה ולא התירה רב נחמן לינשא כדאמר באמת בלישנא בתרא אע"כ דלהך לישנא לא אמרינן דחסא גברא רבא הוי או דמתלקינן בין גברא רבא ובין ת"ח:

ובהא א"ש ג"כ מה דיקשה עוד מנ"ל לרב אשי דהך דקאמר העכו"ם מסל"ת דטבע חסא הי' במים שאל"ס דלמא במים שיש להם סוף קאמר ובשהה עד

* עיין בסוף הספר מש"כ המחבר בשו"ת סי' ט"ו.

פְּרָקֵי דְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר ❁ פֶּרֶק לֹא קָצָה

הָבֵא, שְׁנָאֵמַר (שם יז) כִּי בִרְךָ אֲבָרְכְךָ וְהִרְבָּה אֲרֻבָּה אֶת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם. בִּרְךָ אֲבָרְכְךָ, בְּעוֹלָם הַיּוֹם, וְהִרְבָּה אֲרֻבָּה בְּעוֹלָם הַבָּא: רַבֵּי חֲנִינָא בֶן דּוּסַא אוֹמֵר אוֹתוֹ הָאֵיל לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ דָבָר לְבַטְלָהּ, אֶפְרוֹ שֶׁל אֵיל הוּא יְסוּד שְׁעַל גְּבֵי הַמְּזֻבַּח הַפְּנִימִי, שְׁנָאֵמַר (שמות ל, י) וְכִפֹּר אֶהְרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה. גִּידוֹ שֶׁל אֵיל הֵם עֲשָׂרָה כְּנָגֵד עֲשָׂרָה נְבָלִים שֶׁל כְּנֹזֵר שֶׁהָיָה דוֹד מְנַיֵן בָּהֶם. עוֹרוֹ שֶׁל אֵיל הוּא אֲזוּר מִתְּנִיּוֹ שֶׁל אֱלִיהוּ, שְׁנָאֵמַר (מלכים ב, א, ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ בְּעַל שֶׁעַר וַאֲזוּר עוֹר אֲזוּר בְּמִתְּנִיּוֹ. שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אֵיל שׁוֹפְרוֹת. בְּשֶׁל שְׁמַאל נִשְׁמַע קוֹלוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינַי, שְׁנָאֵמַר (שמות יא, יט) וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר. וְקָרַן שֶׁל יְמִין הוּא גְּדוֹל מִן הַשְּׁמַאל, וְעֵתִיד לְתַקַּע בּוֹ לְעֵתִיד לָבֵא בְּקִבוּץ שֶׁל גְּלוּיוֹת, שְׁנָאֵמַר (ישעיה כו, יג) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בַּשּׁוֹפָר גְּדוֹל. רַבֵּי יִצְחָק אוֹמֵר, הַכֹּל לֹא

❁ מִדְּבַר עֵינַי ❁

עוֹשֵׂר וְכָבוֹד. וְקָרַן יְמִין הוּא כּוֹדַי גְּדוֹל מִן הַשְּׁמַאל, כִּי לְמִימֵינִים בָּהּ וְלִמֵּימֵינִים תּוֹרָה לְשִׁמָּה הוּא סַמָּא דְחַיִּי, וְלְמִימֵינִים בָּהּ הַשֶּׁכֶר גְּדוֹל יוֹתֵר, וְכֹו עֵתִיד לְתַקּוֹעַ לְעֵתִיד לָבֵא בְּקִיבוּץ גְלוּיוֹת כִּי אֵין הַגְּלוּיוֹת מִתְכַּנְסוֹת אֵלָּא בְּזִכּוֹת הַמִּשְׁנִיּוֹת (ויקרא רבה ז), וְאֵי תַנּוּ כּוֹלָם עֵתָּה אֲקַבְּצֶם. וְדו"ק:

רַבֵּי יִצְחָק אוֹמֵר הַכֹּל לֹא נּוֹצֵר אֵלָּא בְּזִכּוֹת הַשְּׁתַחֲוּיָה, שְׁנָאֵמַר רִזְמוּזוֹ הִי אֱלִקִּינוּ וְהַשְּׁתַחֲוּיָה לְהַדּוּם רַגְלָיו.

הַבִּיאוֹר בִּזְהָ, דְרַבֵּי יִצְחָק קָאֵי אַהָּא דְכַתִּיב שְׁאֲבָרְהֶם אֵמַר אֵל גַּעֲרִיו וְנִשְׁתַּחֲוּוּ וְנִשְׁוֹבָה אֲלֵיכֶם (כראשית כב, ה), וְעַל זֶה קָאֵמַר רַבֵּי יִצְחָק שֶׁהַכֹּל נּוֹצֵר רַק בְּזִכּוֹת הַשְּׁתַחֲוּיָה. וְדו"ק. וְהַעֲנִין בִּזְהָ נִרְאָה, דְּהֵנָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא אֶת

שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אֵיל, שׁוֹפְרוֹת. בְּשֶׁל שְׁמַאל תַּקַּע בּוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכֹו וְקָרַן שֶׁל יְמִין הוּא גְּדוֹל מִן הַשְּׁמַאל וְעֵתִיד לְתַקַּע בּוֹ לְעֵתִיד לָבֵא בְּקִבוּץ שֶׁל גְּלוּיוֹת, שְׁנָאֵמַר וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בַּשּׁוֹפָר גְּדוֹל.

נִרְאָה הַבִּיאוֹר בִּזְהָ דְבַקְרָן שְׁמַאל תַּקַּע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲמַד הַר סִינַי בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, כְּדִי לְלַמְדֵינוּ שֶׁהַתּוֹרָה אֶף בְּשְׁמַאלָהּ עוֹשֵׂר וְכָבוֹד, וְאֵל יִתִּיאֵשׁ אָדָם בְּשׁוּם אוֹפֵן לּוֹמֵר שְׁמִי יוֹכֵל לְעַמּוֹד בְּכַךְ לְלַמּוֹד הַתּוֹרָה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵלָּא לְעוֹלָם יִלְמַד וְיִגְרוֹס אֶף שְׁאִינוּ מִבֵּין הַכֹּל, וְאֶף אִם שְׁלֹא בְּכּוֹנֵה רְצוּיָה תְּמִיד, מְכַל מְקוֹם לֹא יַעֲזוּב אֶת הַתּוֹרָה וְיִדַע שֶׁהִי יִתְבַרַךְ בְּרָאוּ וְלְעוֹלָם לֹא יִדַח מִמֶּנּוּ נִדַח, וְאֶף בְּאוֹפֵן כִּזֶּה יֵשׁ לוֹ שֶׁכֶר, כִּי אֶף בְּשְׁמַאלָהּ

פָּרָק לֹא ❁ פְּרָקֵי דְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר

**נוֹצֵר אֶלָּא בְּזֻכּוֹת הַשְּׁתַּחֲוִיָּה, שְׁנֵאמַר (תהלים צמ, ה) רֹמְמוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
וְהַשְּׁתַּחֲוִי לַהֲדוֹם רַגְלָיו.**

טוֹב עֵין

שם חורבנו וכמו שנתבאר דבשעת חרבן הוא נקרא הר, וכן יצחק קראו שדה על שם חורבנו כדכתיב ציון שדה תחרש (ירמיה כו, יח), אבל יעקב קראו בית על שם הבנין המקווה שיבנה במהרה ויהיה הבית הדום רגליו לנצח נצחים, שלא יחרב עוד. ולפי זה יש לומר דלכן הביא רבי יצחק הפסוק שנאמר בו דוקא הדום רגליו שזה רומז על הבית בבנינו, ולא הביא הפסוק שנאמר בו הר קדשו שזה רומז על הבית בחורבנו. ודו"ק.

וְלִדְבָרֵינוּ יש לבאר גם הא דאמרו חז"ל שאברהם ניצל בזכות יעקב (סנהדרין יט, ב), שנאמר יעקב אשר פדה את אברהם (ישעיה כט, כב). דהיינו שאותו בית המקדש אשר אברהם רמז לו נחרב בסופו, וזהו שקראו אברהם הר וכמו שנתבאר, ולענין זה לא ברא הקדוש ברוך הוא את העולם להחריב את בית מקדשו, אלא ברא את העולם להיטיב לברואיו, וזה דוקא אותו בנין המקווה שיבנה לעתיד ולא יחרב עוד, ולאותו בית המקדש רמז יעקב בקראו אותו בית וכמו שנתבאר, וזה התכלית המכוון בבריאת העולם שרצה הקדוש ברוך הוא להיטיב לברואיו ואותו תכלית הנרצה בכונת הבריאה יושלם לעתיד לבא בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן. וזה יעקב אשר פדה את אברהם, הרומז לבנין בית המקדש לעתיד לבא. ודו"ק:

העולם כדי להטיב לברואיו, ולהודיע גדלו וטובו לכל באי עולם, וכשהאדם משתחוה בפישוט ידיו ורגליו לארץ לכבוד אדון כל העולמות, הוא מראה בזה שהוא מצד עצמו ומעשיו אינו ראוי לכלום, וכל מה שיש לו הכל שייך להבורא יתברך שמו אשר נותן לו כל זה מרוב טובו וחסדו הגדול, ועל אדם כזה בודאי נאמר בשבילו נברא העולם, שהוא מודיע גודל טובו של ה' יתברך לברואיו אשר לתכלית זה נברא העולם, וכמו שאמרו חז"ל כל העולם ניזון כשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין (תענית י, א), והכונה בזה כנ"ל שחנינא היה יודע שאין הוא ראוי לכלום ואף לא לקב חרובין, רק מחסדו של הקדוש ברוך הוא אשר ברא עולמו בחסד כדכתיב עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג), וזהו שהעולם נברא וניזון אך בשבילו, שלתכלית אלו האנשים נברא העולם. וכמו שנתבאר.

והנה רבי יצחק הביא הפסוק רוממו ה' אלקינו והשתחוה להדום רגליו, ולא הביא הפסוק שלאחריו רוממו ה' אלקינו והשתחוה להר קדשו. ונראה הביאור בזה, דהנה המקדש נקרא הדום כדכתיב ולא זכר הדום רגליו (איכה ב, א), ונקרא הר בשעה שחרב כדכתיב על הר ציון ששמים (שם ה, יח) ואמרו חז"ל אברהם קראו הר, יצחק קראו שדה, ויעקב קראו בית (פסחים פח, א), ויש לומר שאברהם קראו הר על

יבמות דף קכא

שנר

מגדים

וירא כב, ג

חדשים

נחלה אליו ה' בלילה, והא לנביאי ישראל נראה
הקב"ה ביום ע"ש. והיה מקום להסביר ענין זה,
עפ"י מש"כ בתורת חיים סנהדרין (קה 3) בטעם
שנבואת אומות העולם הוא בלילה, כניכול כדרך
רוח טומאה שאין שורה על האדם אלא בלילה
ע"ש. וממילא נביאי ישראל לא שיך זה. אמנם
ל"ע ממה שמצינו בכמה מקומות שנביאי ישראל
התנבאו בלילה כמו שכתבנו. ועיין ביפה ללב ח"ג
(דף קכח רע"ב) שכתב, דגם בשאר נביאים אין
נגלה אלא ביום, אלא דלפעמים לאיזה צורך שעה
נגלה בלילה ע"ש.

והלום ראיתי בספר שירי טהרה (מערי' נ' אות
מו), שהביא מדברי הרחיד"א ז"ל בספר

וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו (כב, ג).

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פלי"א), השכים
אברהם בצוקר כו', וחבש את החמור,
הוא החמור בן האתון שנבראת בין השמשות,
שנאמר וישכם אברהם בצוקר ויחבוש את חמורו.
הוא החמור שרכב עליו משה בצואו למצרים,
שנאמר (שמות 7, כ) ויקח משה את אשתו ואת
בניו וירכיבם על החמור. הוא החמור שעמיד בן
דוד לרכוב עליו, שנאמר (זכריה ט, ט) הנה מלכך
יבא לך נדיק ונושע הוא עני ורוכב על החמור
ועל עיר בן אמונות. וכ"ה בילקוט פ' וירא (רמו
נח), וזכריה (רמו תקעה).

ובן יסד הפייטן בפיוט ליום ב' של ר"ה (ד"ה
אשר מי יעשה), וחבש החמור עלמו בגילה,
הוא החמור אשר רכב עליו דלה דלה, והוא
שעמיד עני לרכוב עליו צעת הגאולה. וכ"כ רש"י
צפ' שמות שם, וירכיבם על החמור, חמור
המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת
יחזק, והוא שעמיד מלך המשיח להגלות עליו
שנאמר עני ורוכב על החמור ע"ש.

נחל קדומים (סו"פ מזרע), דגם לשאר עיני
כגון אהרן לא היה הקב"ה מדבר אלא ביום ע"ש
מש"כ בזה. ובמח"כ אין שום הכרח מדברי הרמב"ם
קדומים לזה, דשם הקשה הרחיד"א ז"ל במש"כ
רש"י צפ' בהעלותך (יב, ד) בפסוק לאו שלשבת
אל אהל מועד, שהיו עסוקים בדרך ארץ והיו
צועקים מים מים, וקשה מדברי רש"י צפ' לא
שלא היה מדבר עמו הקב"ה אלא ביום, והיה
איך היו עסוקים בדרך ארץ ע"ש. וכוונתו משה
דשם היה גם משה, ומוזה הכריח הרחיד"א שהיה
ביום, ואפשר דאה"נ מלך אהרן לבדו היה יכול
להיות נבואה בלילה. ועיין עוד מה שכתבנו צפ'
בהעלותך שם.

ובחי' למס' ברכות (נו א), כתבנו לפרש בזה מה
שאמרו הרואה שורקה בחלוס ילפה
למשיח, שנאמר (להלן מט, יא) אוסרי לגפן עירה
ולשורקה בני אמונו. ונדחקו המפרשים שם
בשייכות פסוק זה למשיח. ולהאמור חמי שפיר,
דבשורקה כתיב בני אמונו, ובמשיח כתיב עני
ורוכב על חמור ועל עיר בן אמונות, והוא החמור
בן האתון שנברא בצין השמשות.

והרד"ל צביאורו לפרקי דר"א שם (אות יב)
כתב, מ"ש הוא החמור בן האתון
שנבראת בין השמשות. ר"ל כמ"ש בפרקי דר"א
(פי"ט) ובמשנה אבות (פ"ה מ"ו), שפי האתון
נברא בין השמשות, וס"ל שאתון נברא עם כח
הפה, וחמורו של אברהם הוא בן האתון ע"ש.
ועל כרחק מוכרח לומר כן צדעת הפרקי דר"א,
דאי כפירוש המפרשים שלא נברא ממש צומן
ההוא, אלא שבצין השמשות נגזר שבצוא האתון
תדבר עם בלעם. איך יתכן שהחמור של אברהם
אצינו שהיה כחמש מאות שנה לפני בלעם, יהיה

בן האחון של בלעם והאחון הוא עדיין לא נברא.

והגדה במס' אבות שם איתא, עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות כו' ופי האחון, וי"א אף אילו של אברהם אבינו. פירש הרע"ב פי האחון, בין השמשות נגזר עליה שחדבר עם בלעם. ואילו של אברהם אבינו, נגזר עליו בין השמשות שיהיה נאחו בסבך בקרניו בשעת העקידה ע"ש. וכן פירש הרשב"ץ ז"ל במגן אבות עמ"ס אבות שם. ובתויו"ט שם כתב, פי האחון נגזר עליה כו', דלא יתכן שהיה חי כל קד מששת ימי בראשית עד זמן בלעם. וכן פירש המהר"ל ז"ל בדרך חיים, שכל אלו עשרה דברים שנבראו בין השמשות, לא בריאה ממש, אלא גזירה שגזר הבריאה בין השמשות, שאין נראה כי האיל של יצחק היה חי מששת ימי בראשית עד אברהם ע"ש.

אברהם אבינו תחת בנו על גבי המזבח, היו קרנותיו קודם לפרסותיו, כמו השור שהקריב אדם הראשון. וכתב הרחיד"א ז"ל בכסף רחמים שם, מהבא מוכח שנברא ממש ביום הששי, ולא כפירוש הרע"ב והתויו"ט במס' אבות שרק נגזר בין השמשות ע"ש. ועיין באבות הראש על האבדר"י שם ח"א (דף פה ע"א). וכן מתבאר מדברי המדרש תנחומא פ' לו (סימן יג), אמרו חכמים כי מששת ימי בראשית נברא האיל להעלותו עולה תחת יצחק, וזה שכתוב (פסוק יג) והנה איל אחר וגו' ע"ש. וכ"ה בתנחומא פ' שלח (סימן יד), וכן במד"ר פ' שלח (פי"ו, ב). ומבואר שהאיל עצמו נברא אז בששת ימי בראשית. וכן נראה מדברי הפיוט זיוזר לקדושה (יום ב' של ר"ה), והאיל אשר הלפן מששת ימי בראשית לעולה, נתן כפרו והחשב לו לשם ולתהלה. גם רבינו בחיי בפירושו עמ"ס אבות שם, כתב שמפשוטי דברי רז"ל נראה, שגוף האיל נברא בצין השמשות, ולא רק שבצין השמשות נגזר על האיל שיהיה קרב תחת יצחק, והביא שם מדברי הפרקי דר"א הג"ל ע"ש.

אמנם מדברי הפרקי דר"א שם (פל"א), שאמרו 'הוא החמור בן האחון שנבראת בין השמשות', משמע שהאחון עצמו נברא אז בערב שבת בין השמשות. וכמש"כ הרד"ל דס"ל להפרקי דר"א שהאחון נברא עם כח הפה. ועל כרחק מוכרח לומר כן בדעת הפרקי דר"א, דאי כפירוש המפרשים שלא נברא ממש בזמן ההוא, אלא שבצין השמשות נגזר שבזוא הזמן תדבר עם בלעם. איך יתכן שהחמור של אברהם אבינו שהיה בחמש מאות שנה לפני בלעם, יהיה בן האחון של בלעם והאחון ההוא עדיין לא נברא.

ובמה שהקשה המהר"ל ז"ל בדרך חיים, איך היה האיל חי מששת ימי בראשית עד אברהם. הנה צילקוט כאן (רמז קא) איתא, ר' יהושע אמר מלאך הביאו מגן עדן, ותחת עץ החיים היה רועה ושומה מן המים שעוזרין תחתיו כו', ואימתי ניתן בגן עדן בין השמשות של ששת ימי בראשית ע"ש. ומצינו עוד כעין ענין זה, במד"ר פ' נשא (פי"ב, יח), ובפסיקתא דרב כהנא (סוף פ"א), בהפריס שהביאו הנשיאים בחנוכה המשכן, שחיו עד ימי שלמה שהקריב אותם, וי"א שהן קיימות לעולם ע"ש. והוצא בתוס' וזכרים (נט ב) ד"ה הא.

וראיתי בספר מרכבת המשנה [למהר"י אלשיקר ז"ל] עמ"ס אבות שם,

לשאר נביאים
אלא ביום ע"ש
מדברי הנחל
ז"ל במס' י
לאו שלשמש
ד' ארץ והיו
ז"י צפ' בא
ביום, וא"כ
יונתו משום
ד"א שהיה
היה יכול
בתבנו צפ'

בזה מה
י"פ
ז' עירה
ס שם
שפיר,
ב עני
החמור

(יב)
אחון
ר"א
אחון
כח
ש.
א.
מן
מן
ס
ה

יבמות דף קכא

מגדים

וירא כב, ג

חדשים

שכתב לפרש נפי האחון ואילו של אברהם, שעלה במחשבה השי"ח שיכרה כל אחד בשעמו. דאם פירושו שנבראו בפועל נמצא אחון בלעם חיבה קרוב לשלשת אלפים שנה, וכן אילו של יצחק קרוב לשלשת אלפים שנה ע"ש. ולשונו אינו מדויק, מה שכתב קרוב לשלשת אלפים שנה, דאילו של אברהם היה צריך להיות או אלפיים שנה, דמעשה העקידה היחה בתחילת אלף השלישי. והאחון של בלעם היה צריך להיות או קרוב לשני אלפים וחמש מאות שנה.

ויש לעיין לדי' החו"ט שנדחק לפרש 'פי האחון' שנגזר עליה כו', דלא יתכן שהיה חי מששת ימי בראשית עד זמן בלעם. וכן מש"כ המהר"ל בדרך חיים בהאיל של יצחק, דלא יתכן שהיה חי מששת ימי בראשית עד אברהם. איך יפרנסו מה שאמרו על החמור שרכב עליו אברהם, דהוא החמור שרכב עליו משה, והוא החמור שעמיד בן דוד לרכוב עליו, איך יתכן שחמור יחיה כל כך הרבה שנים. איברא מלינו **להמהר"ל ו"ל** בגור אריה פ' שמות שס, וכן בספרו גבורות ה' (פכ"ט), שמוציא את הענין מפשוטו לגמרי, וכתב מה שאמרו בחמור של אברהם ומשה ומשית, שאין הדברים כפשוטם, אלא כתב שס לבאר עפ"י דרכו דכוונת חז"ל לומר, שמלינו באברהם ומשה ומלך המשית שנתייחדו במעלה מיוחדת מה שלא נמצא בשום בריאה ע"ש.

גם האברבנאל ו"ל בפירושו עה"ח צפ' וירא כאן, וכן בספרו ישועות משיחו ח"צ (עיון שלישי פ"א) כתב, מ"ש הוא החמור בן האחון כו', אין ראוי שיוצן המאמר הזה כפשוטו, לפי שאי אפשר שיחיה החמור ההוא יותר משלשת אלפים שנה שהיה בין זה לזה. אלא שרמזו בחגיגת החמור שנוכר באברהם שכבש רכונו ומשל בחאותיו הגופניות כו' ע"ש. ועיין עוד

בדבריו בפירושו עה"ח להלן בפסוק וירא והיה איל אחר וגו', וכן בספרו נחלת אבות וירא אבות שס, בענין אילו של אברהם, שר"ל שפלוסו אז במחשבה לעשות איתו הנס בעת הצורך ע"ש ומש"כ האברבנאל, יותר 'משלשת אלפים' שנה שהיה בין זה לזה, נראה כוונתו מששת ימי בראשית עד ביאת המשיח, דאילו עד ימי המשיח רבינו, הוא פחות מאלפיים וחמש מאות שנה. כמו שכתבנו לעיל.

אמנם הן ידענו שהפשוט לא יופשט, ולפי הפשוט משמע שהחמור ההוא חי כל אלו השנים. וכן הבין כפשוטו בדרשות הר"י ך' שועיב ו"ל (פ' צא ע' קכד), שכתב כתיב במשה וירכינס על החמור בה"א הידיעה, ודרשו ז"ל שהוא החמור של משיח ושל אברהם, ואין ספק שאותו החמור יחיה עד המשית ע"ש. ויש להבין לפי הפשוט הפשוט איך יתכן דבר כזה, שבהמה יחיה כל כך הרבה שנים.

ואפשר דהנה ידוע שבתחילת הבריאה לא היה גזירת מיתה בעולם, ורק אחרי חטא אדם וחוה בעץ הדעת, נגזרה גזירת מיתה על כל ברואי העולם. ואיתא בצ"ר (פי"ט, ה), הארילה את הבהמה ואת החיה ואת העופות, הכל שמשו לה חוץ מעוף אחד ושמו חול, הה"ד (איוב כט, יח) וכחול ארבה ימים. משמע שע"י שהבהמה חיה ועופות אכלו מעץ הדעת נגזר עליהם מיתה, והחול שלא אכל חי לעולם. [ועיין מה שכתבנו בזה לעיל (א, כט-ל) בפסוק הנה נתתי לכם וגו']. ולפי זה יש לומר דכן הוא בכל הברואים שהיו אז בעולם, ואכלו מעץ הדעת, ונגזר עליהם מיתה, וכן על כל החולדות שיצאו מהם. משא"כ האחון וכן האיל של אברהם, שלא היו בעולם בעת חטא האדם, ונבראו רק אח"כ באותו יום בצין השמשות, לא חלה עליהם גזירת המיתה, ואפשר שיחיו הרבה שנים. כן אפשר לומר על

יבמות דף קכא

מגדים

וירא כב, ג

חדשים

שנז

מילין דהוו בין השמשות, אחמנא חילא לאזדמנא
 ההוא מלה בשעתא דאכטריך ליה, הכי נמי האי
 חיל דאחקריב מחומיה דיחחק ע"ש. ופירשו שם
 המפרשים, שמקשה הא היה צריך להיות בן שנתי
 כמו עולת תמיד. או שמקשה כמו שכבש הוא בן
 שנתי בן חיל הוא בן שמי שנים, ואיך יתכן זאת
 אם נברא בששת ימי בראשית בין השמשות, וא"כ
 הוא בכלל זקן ופסול לקרבן. ומירצו שהכוונה
 שבצין השמשות ניתן הכח בדבר, שהחיל יהיה
 נברא בעת שיצטרך לאברהם, אבל לא שנברא אז.
 ועיין עוד בדברי הזה"ק צפ' בלק (דף רב
 ע"ב), בענין פי האחון של בלעם.

ובישוב קושית הזה"ק להשיטות שנברא ממש
 בין השמשות, הא החיל היה זקן ופסול
 לקרבן. הנה צמוס' וצחים (נט ב) ד"ה הא אזקינן
 להו, הקשו כעין זה על מאמר חז"ל שהבאנו לעיל
 ששלמה המלך הקריב הפריס שהביאו הנשיאים
 בחנוכת המשכן, והא זקן פסול לקרבן, ומירצו
 הוראת שעה הימה. והריעב"ץ ז"ל בהגהותיו שם
 כתב שאין צריך לומר כן, אלא דטעם דזקן פסול
 משום דהזקנה גורמת כחש צער ותשות כח,
 משא"כ צפרים הללו שהאריכו ימים כל כך בדרך
 נס, ודאי לא שלטה בהם כחישות ותשות,
 וכמפורש במד"ר שם. וסיים הריעב"ץ, ז"ל חילו
 של יחחק שנברא מששת ימי בראשית ע"ש. גם
 בצנין יהושע על האבות דר"י (פ"א, ח), כתב
 דהחיל לא היה פסול משום זקן, כיון שהיה צריא
 בתוקפו ע"ש. ועיין באבות הראש על האבדר"י
 שם ח"א (דף פה ע"א).

ואגב למדנו מדברי הריעב"ץ ז"ל, שהצין ג"כ
 כפשוטו, דהחיל עצמו נברא בששת ימי
 בראשית. וכ"כ מפורש בלחם שמים עמ"ס אבות
 שם, ודחה דברי התויו"ט והדרך חיים הנ"ל,
 וכתב הלא נראה צפרות שהתנדבו הנשיאים
 למשכן, אמרו רז"ל שחיו עד שהקריבום צבית

האחון של בלעם ועל החיל של אברהם, וענין זה
 צריך גם בחמור של אברהם שנוול אח"כ מהאחון
 שנברא בצין השמשות, שלא נגזר עליו גזירת
 מיתה. ולפי זה י"ל בכוונת הפרקי דר"א,
 שהחמור של אברהם הוא בן האחון כו', כדי שלא
 יקשה איך יתכן שהחמור הזה יחיה עד ימי משה
 ויבן ימי המשיח, לזה הקדים שהחמור הזה הוא
 בן האחון שנברא בין השמשות, ולא היו בגזירת
 מיתה שהיה על כל הצעלי חיים בחטא עץ הדעת,
 ולכן החמור הזה יכול להאריך ימים רבים.

ויש לציין שהמהר"ל שם בגור אריה ובגבורות
 ה' הג"ל הביא לשון חז"ל 'הוא החמור
 שנברא בין השמשות בששת ימי בראשית', ומוכח
 מדבריו שהצין שהחמור עצמו נברא בין השמשות,
 והכח שם לבאר עפ"י דרכו הכוונה מה שאמרו
 בצין השמשות דוקא ע"ש. אמנם לפנינו לא נמצא
 קן, אלא אמרו שהחמור הוא בן האחון שנברא
 בצין השמשות. אבל החמור עצמו לא נברא אז.
 ודאי צפ"ר מים עמוקים [להג"ר יהודה
 בירדוגו ז"ל רעו וידידו של האור החיים הק"י].
 פי' וישלח (לב, ו) צפסוק ויהי לי שור וחמור,
 כתב שזה שאמר יעקב ויהי לי שור ו'חמור',
 הכוונה על חמור זה של אברהם שהגיע אח"כ
 ליעקב, וכתב שם 'חמורו של אברהם אבינו
 שאמרו בפרקי דר"א שהוא נברא בין השמשות'
 ע"ש. והוא כמו שנראה מדברי המהר"ל, וצ"ב.

איברא כדעת התויו"ט והמהר"ל ושאר
 המפרשים הנ"ל, בחיל של אברהם
 שאין הכוונה שנברא ממש בצין השמשות, כן
 איתא גם בזוה"ק פי' וירא (דף קכ ע"ב), שאמרו
 שם הא חנינן הוא חיל דאחברי צין השמשות הוה,
 וכן שנתי היה כד"א (במדבר ז, טו) כבש אחד
 בן שנתי. והכי אכטריך, ואת אמרת צין השמשות,
 אלא אחפקיד חילא לאזדמנא ההוא אימרא
 בשעתא דאכטריך ליה לאברהם, כמה דכל חינון

ווק וירא והנה
 אבות עמ"ס
 שר"ל שעלתה
 הצורך ע"ש.
 אלפיס' שנה
 מששת ימי
 ד ימי משה
 מאות שנה,

לפי הפשט
 ולו השנים.
 זועיב ז"ל
 רכיבם על
 החמור
 החמור
 הפשט
 כל כך

לא היה
 חטא
 על כל
 אכילה
 שמעו
 כט,
 המה
 ימה,

צבנו
 לכס
 אים
 הם
 "כ
 "ס
 "ס
 "ה
 "ל

שנה

מגדים

וירא כב, ה

חדשים

וי"ל שאברהם מסרו ליצחק ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי כדי לחזור על הגרנות לישא המעשר, ולוי מסרו לקהת וקהת לעמרם ועמרם למשה, וכשברח משה מפני פרעה רכב על זה החמור והלך למדין כו'. וא"ת לאחר שמת משה היכן נעשה אותו החמור, וי"ל כשעלה משה להר נצו למות שם, עלה עם החמור ונשאר החמור שם על ההר ורועה שם עד שיבא משיח ע"ש. ועיין בספר לחם לפי הטף (מערי' ח' אות טז) מש"כ לפרש עפ"י דבריו.

עולמים, קרוי לת"ק שנה, ואעפ"י שלא נבראו בערב שבת בראשית, אלא כשאר כל בהמות היתה בריאחם, על אחת כמה וכמה באילו של יצחק שבפירוש אמרו שנברא מבראשית, שאינו מן החימה שיחיה עד העקידה ע"ש. ועיין עוד בספר זהרי יעז"ץ על הזוה"ק סו"פ וירא שם. וראיתי בספר שמרו משפט ח"צ (רעיונים אות קב), שכתב חמורו של משיח, אמרו רז"ל חמורו של בלעם הוא יהיה חמורו של משיח לעתיד לבא ההולך במשעל הכרמים (במדרש שה"ש ע"ש. ודבריו ז"ל, דלא מצינו ברז"ל שאמרו חמורו של בלעם יהיה חמורו של משיח, וגם בבלעם היה אחון ולא חמור, אלא אמרו שהחמור הוא בן האחון של בלעם. ועיין עוד בספר לפנת פענח [להגאון מרוגטשוב ז"ל] פ' בלק (כג, יח) בפסוק קום בלק ושמע, שכתב "מהחמור של בלעם נעשה חמורו של משיח" ע"ש. וי"ל זכוונתו שמהאחון של בלעם נולד חמורו של משיח. ועיין לו עוד בפנת פענח לסנהדרין (קו א) בד"ה דאמרי אינשי גמלא כו' ע"ש, וי"ל.

במדרש חלפיות (ענף חמור), הביא בשם ספר חייבת יד פ' שמות, שכתב על דברי רש"י שם חמור המיוחד הוא החמור שחבש אברהם כו', תימה והיכן נמצא ביד משה חמור של אברהם אצונו ע"ה, והלא משה היה במדין,

ויאמר אברהם אל געריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם (כב, ה).

יט א) אל יפתח אדם פיו לשטן ע"ש. [ועיין בזה בשו"ת דודאי השדה סימן מו, ובחמ"ס עה"ת פ' וירא ע' עב].

במס' מו"ק (יח א) איתא, אמר ר' יוחנן מניין שברית כרותה לשפתים, שנאמר ויאמר אברהם אל געריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם, ואיסקייעא מילתא דהדור חמישי.

פרקי פרק המישי אבות קכט

מעולם, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין
בירושלים: (ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין
השמשות, ואילו הן, פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון,
והקשת, והסן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב,
והלוחות. ויש אומרים, אף המזיקין, וקבורתו של
משה, ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים, אף

פירושי האריז"ל

(ה, ו) ואילו של אברהם אבינו ע"ה. דע כי איל הוא גימטריא י"ה
הוי"ה, ופירושו י"ה בריאה ויהו"ה יצירה, ר"ל אמא סוכת
שלום על (ז"א) [בריאה] ס"א וכן הבריאה על היצירה בסוד

שבעין עיטורין

סא. בכל ספרי ליקוטי הש"ס שראיתי הגירסא היא בריאה ויש שרצו
לשנות הגירסא ז"א שכן הוא בסוד הפורס סוכת שלום בליל
שבת שאימא סוכת על ז"א, אבל ממשמעות המשך הלשון כאן
נראה שר"ל בריאה. ונראה ליישב גירסת הבריאה והוא כי
מלבד שאימא פורס על זו"ן יש גם תועלת אל המסך שבין עולם
האצילות לעולם הבריאה וכן המסך שבין הבריאה ליצירה
וכענין אימא דאצילות שהיא מקננא בבריאה והארותיה בוקעות
את המסך ומאירה לעולם הבריאה, וכן הזכיר הרב זה בשער
הכוונות בדרוש ליל שבת בדף ס"ט סוף ע"ג וז"ל אבל תועלת
פתיחת הנקבים ההם הוא כי יורדת הארתם למטה ומתגלים
למטה מן המסך. וזה סוד משז"ל בענין סכך הסוכה כי לכתחלה
צריך שלא יהיה מעובה כמין בית עד שאין הכוכבים נראים
מתוכה, אבל צריך שיתראו ההארות ההם דרך הנקבים של

פֶּרֶק לֹא ❁ פֶּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר

אֲבָרְהֶם וְאָמַר לוֹ קַח נָא אֶת בְּנִיךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְ אֶת יִצְחָק
 (שם כב, ב). וְאֲבָרְהֶם חָם עַל יִצְחָק. אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים,
 לְאִיזָה בֵן, לְבֶן הָעֶרְלָה [נ"א: הַנּוֹלֵד לִפְנֵי הַמִּילָה] אוֹ לְבֶן הַמִּילָה,
 אָמַר לוֹ אֶת יְחִידְךָ, אָמַר לוֹ זֶה יְחִיד לְאִמּוֹ וְזֶה יְחִיד לְאִמּוֹ, אָמַר לוֹ
 אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְ, אָמַר לוֹ לְזֶה אֲנִי אוֹהֵב וְלְזֶה אֲנִי אוֹהֵב, אָמַר לוֹ אֶת
 יִצְחָק. וְהֵעֲלִהוּ שָׁם לְעֵלָה (שם), אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לְאִיזָה
 הִר, אָמַר לוֹ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה אֶת כְּבוֹדִי עוֹמֵד וּמִמֶּתִין לְךָ
 שָׁם וְאָמַר לְךָ זֶה הוּא הַמְּזַבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר
 אָמַר אֱלֹהִים. אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אֵין כְּתִיב כָּאֵן אֵלָּא אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים. **הַשְּׂפִים**
אֲבָרְהֶם בְּבִקְרָה וְלָקַח אֶת יִשְׁמָעֵאל וְאֶת אֱלִיעֶזֶר וְאֶת יִצְחָק בְּנָו וְחָבֵשׁ
אֶת הַחֲמוֹר. הוּא הַחֲמוֹר בֶּן הָאֶתוֹן שֶׁנִּבְרָאת בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר

טוֹב עֵין

והבהמות נבראו ביום החמישי קודם שנברא
 האדם כדי להודיע לאדם שלא יתגאה,
 דאם יתגאה אומרים לו יתוש קדמך,
 וכמבואר בחז"ל, ואם כן זה שייך לומר
 רק לגבי גוף הבהמה והחיה שגופותיהם
 נבראו קודם שנברא גוף האדם, אבל לענין
 הפה שהוא כח הדיבור, הלא כח זה ניתן
 רק להאדם, ואם כן לא יאות ליתן הפה
 לבהמה וחיה קודם שניתן הפה לאדם,
 ולכן דוקא לגבי פי האתון אמרינן שנברא
 בערב שבת בין השמשות אחר שכבר נברא
 האדם עם פיו, דהיינו פי האתון וכח הדיבור
 שבו ניתן לו בערב שבת בין השמשות
 כמבואר לעיל (פרק יט), אבל גוף האתון
 נברא בין השמשות שבין יום החמישי ליום
 הששי ככל שאר חיות ובהמות שנבראו
 אז, וזהו שאומר כאן דהאתון נברא בבין
 השמשות. ודו"ק.

הוא החמור בן האתון שנבראת בין
 השמשות, שנאמר וישכם אברהם בבקר
 ויחבש את חמרו.
 הנה לעיל בפרק תשעה עשר, חשיב פי
 האתון שנברא בערב שבת בין
 השמשות, ולכאורה אם פי האתון נברא
 בערב שבת בין השמשות, בודאי שכל גוף
 האתון נברא אז, וכמו שאומר כאן בלשונו
 שהחמור הוא בן האתון שנבראת בערב
 שבת בין השמשות, ואם כן צריך ביאור
 מאי קאמר דפי האתון נברא בערב שבת
 בין השמשות, ולמה לא אמר דהאתון עצמו
 נברא בערב שבת בין השמשות.
 וְלֹא דמסתפינא הייתי אומר דמה
 שאומר כאן שהאתון נבראת בבין
 השמשות, אין הכונה בין השמשות שבין
 ערב שבת לשבת, אלא בין השמשות שבין
 יום חמישי ליום ששי. דהלא כל החיות

פְּרָקֵי דְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר ❁ פֶּרֶק לֹא

קפט

(שם ג) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׂ אֶת חֲמורוֹ. הוּא הַחֲמור שֶׁרִכַּב
עָלָיו מֹשֶׁה בְּבֹאוֹ לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ
וְאֶת בָּנָיו וְגו'. הוּא הַחֲמור שֶׁעָתִיד בֶּן דָּוִד לִרְכַּב עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה
ט, ט) גִּילֵי מָאֵד בֵּת צִיּוֹן הָרִיעִי בֵּת יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה מִלְכָּךְ יָבוֹא לְךָ
צִדִּיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא עֲנִי וְרִכַּב עַל חֲמור וְעַל עִיר בֶּן אֲתָנוֹת. בֶּן שֶׁבַע

טוב עין

והנה הענין שפי האתון נברא בערב שבת
בין השמשות כבר כתבתי לעיל,
שבא לרמז דיכול האדם להיות או כולו
בקדושה כשזוכה לכך, או חס ושלום
להיפך, וזה נרמז בפי האתון שנברא בערב
שבת בין השמשות, שהוא היה אתונו של
בלעם, ואם בלעם היה זוכה כיתרו ואיוב
שהיו מיועצי פרעה כמותו, היה אותו אתון
כולו בבחינת קדושה וכחמורו של רבי
שמעון בר יוחאי, ואפשר שאף היה חוזר
לאותה בחינה שהיה קודם החטא שגם
לחיות ובהמות היה בהם כח הדיבור
במקצת כמו הנחש קודם החטא, אמנם
אחר שבלעם חטא ונכנס כולו לבחינת
טומאה כמאמרם ז"ל שבלעם בועל אתונו
היה, אזי היה אתונו גם כן כולו בבחינת
טומאה, ורק בפיו היה שייך קצת להקדושה
כי בפיו הוכיח וטרד את בלעם מן העולם,
שהיה מעורב בכחות קדושה וגם טומאה,
ונרמז זה במה שנברא בערב שבת בין
השמשות. ודו"ק.

וְלִדְבַרֵּינוּ נוּכַל לומר ביתר ביאור דלכן
ברא הקדוש ברוך הוא את פי
האתון בערב שבת בין השמשות, כי אותו
פה שימש לטובה להוכיח את בלעם
ולטורדו מן העולם, ונראה דקודם החטא

ומה שנברא האתון בבין השמשות ולא
בעצם יום החמישי, יש לומר בזה
דכיון שכח הדיבור ניתן לו בבין השמשות
של ערב שבת וכמו שנתבאר, לכן כל מה
שקרוב יותר ליום ששי שאז ניתן לו כח
הדיבור עדיף יותר שיהא נברא בו, כי
כביכול הקדוש ברוך הוא קבע זמנו ליום
ששי שאז נשלם עם כח הדיבור שלו, ולכן
מה שקרוב יותר ליום הששי עדיף טפי
מאשר שיהא נברא ביום החמישי וכביכול
כל אותו מעת לעת לא יהא מושלם עם
כח הדיבור שבו, וזהו שנברא בבין
השמשות שהוא כבר ספק יום ששי, ואף
דאין ספיקא כלפי שמיא חס ושלום, מכל
מקום עשה הקדוש ברוך הוא כן שיהא
כמה שיותר קרוב ליום הששי. ודו"ק.

כ"ל זה כתבתי בדרך אפשר, וזהו בדקדוק
לשון התנא שכתב שהאתון נבראת
בבין השמשות, ולא כתב באיזה בין
השמשות, ולכן יש מקום אתי לומר שהכונה
לבין השמשות שבין יום החמישי ליום
הששי כי הרי ביום החמישי נבראו כל
החיות והבהמות, וביום שנברא האדם ואחר
בריותו אזי ניתן לו כח הדיבור שהוא
בערב שבת בין השמשות. והבן.

